Registered in Germany Europa Revue Journal
ISSN: 1862-6564 Vol. 6 No. 11 (2026) Published November 13, 2026

A COMPARATIVE ANALYSIS OF SIMILARITIES AND DIFFERENCES IN THE MILITARY PERSONNEL TRAINING SYSTEMS OF UZBEKISTAN AND KAZAKHSTAN

Ergashev Farrux Ergash ugli
University of Military Security and Defense of the Republic of Uzbekistan Senior Lecturer, Department of National Pride and Military Patriotism; Independent Researcher, Tashkent State Institute of Oriental Studies

Abstract

This scientific article presents a comparative analysis of the military personnel training systems of two leading states in the Central Asian region: the Republic of Uzbekistan and the Republic of Kazakhstan. The article examines in detail the national legislative frameworks for military education, the structure of higher military educational institutions, curricula, personnel training methodologies, and the impact of international military-technical cooperation on the educational process. Furthermore, it provides a scholarly exploration of the shared historical and structural similarities within the military education systems of both nations, as well as the distinct differences that have emerged during the years of independence.

Keywords

Military education, Armed Forces of Uzbekistan, Armed Forces of Kazakhstan, higher military educational institutions (HMEIs), personnel training, NATO, CSTO, military doctrine, comparative analysis.

O‘ZBEKISTON VA QOZOG‘ISTON HARBIY KADRLARNI TAYYORLASH TIZIMIDA O‘XSHASHLIKLAR VA FARQLARNING QIYOSIY TAHLILI

Ergashev Farrux Ergash o‘g‘li - O‘zbekiston Respublikasi Harbiy xavfsizlik va mudofaa universiteti Milliy iftixor va harbiy vatanparvarlik kafedrasi katta o‘qituvchi, Toshkent davlat sharqshunoslik instituti mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya. Ushbu ilmiy maqolada Markaziy Osiyo mintaqasining ikki yetakchi davlati - O‘zbekiston Respublikasi va Qozog‘iston Respublikasining harbiy kadrlarni tayyorlash tizimlari qiyosiy tahlil qilingan. Maqolada harbiy ta’lim sohasidagi milliy qonunchilik asoslari, oliy harbiy ta’lim muassasalarining tuzilishi, o‘quv dasturlari,

kadrlar tayyorlash metodologiyasi hamda xalqaro harbiy-texnikaviy hamkorlikning ta’lim jarayoniga ta’siri batafsil o‘rganilgan. Shuningdek, ikki davlat harbiy ta’lim tizimidagi umumiy tarixiy-strukturviy o‘xshashliklar va mustaqillik yillarida shakllangan o‘ziga xos farqli jihatlar ilmiy asosda yoritilgan.

Kalit so‘zlar: Harbiy ta’lim, O‘zbekiston Qurolli Kuchlari, Qozog‘iston Qurolli Kuchlari, OHTM, kadrlar tayyorlash, NATO, KXShT, harbiy doktrina, qiyosiy tahlil.

СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ СХОДСТВ И РАЗЛИЧИЙ В СИСТЕМАХ ПОДГОТОВКИ ВОЕННЫХ КАДРОВ УЗБЕКИСТАНА И КАЗАХСТАНА

Эргашев Фаррух Эргаш угли - Университет общественной безопасности Республики Узбекистан Старший преподаватель кафедры «Национальная гордость и военно-патриотическое воспитание»; Самостоятельный соискатель, Ташкентский государственный институт востоковедения

Аннотация. В данной научной статье представлен сравнительный анализ систем подготовки военных кадров двух ведущих государств Центрально-Азиатского региона - Республики Узбекистан и Республики Казахстан. В работе подробно рассматриваются национальные законодательные основы военного образования, структура высших военных учебных заведений, учебные программы, методики подготовки кадров, а также влияние международного военно-технического сотрудничества на образовательный процесс. Кроме того, проводится научный анализ общих исторических и структурных черт систем военного образования обеих стран, а также существенных различий, возникших за годы их независимости.

Ключевые слова: военное образование, Вооруженные силы Узбекистана, Вооруженные силы Казахстана, высшие военные учебные заведения (ВВУЗы), подготовка кадров, НАТО, ОДКБ, военная доктрина, сравнительный анализ.

Kirish

Markaziy Osiyo mintaqasida xavfsizlik va barqarorlikni ta’minlash bevosita milliy armiyalarning jangovar shayligi va professional salohiyatiga bog‘liq. Armiyaning qudrati esa nafaqat zamonaviy qurol-yarog‘ va texnika bilan, balki yuqori malakali, intellektual bilimlarga ega bo‘lgan harbiy kadrlar bilan belgilanadi. Shu bois,

O‘zbekiston va Qozog‘iston mustaqillikka erishgan ilk kunlardan boshlab milliy harbiy ta’lim tizimini tubdan isloh qilish va rivojlantirish masalasiga davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishi sifatida qarab kelmoqda [1].

So‘nggi yillarda geosiyosiy vaziyatning keskinlashuvi va gibrid urushlar xavfining ortishi harbiy kadrlarni tayyorlash tizimiga yangi talablarni qo‘ymoqda. Bu esa mintaqa davlatlarining ta’lim tajribasini o‘rganish va ularni qiyosiy tahlil qilishni dolzarb masalaga aylantiradi. O‘zbekiston va Qozog‘iston harbiy ta’lim tizimlari o‘xshash tarixiy ildizlarga (sovet harbiy maktabi tizimi) ega bo‘lsa-da, mustaqillik yillarida tanlangan geosiyosiy strategiya va harbiy doktrinalarga muvofiq ular o‘zgacha rivojlanish yo‘lini bosib o‘tdi [2].

Harbiy ta’lim tizimning huquqiy asoslari

O‘zbekiston harbiy ta’limning me’yoriy-huquqiy bazasi

O‘zbekiston Respublikasi Mudofaa vazirligi va boshqa kuch tuzilmalari uchun harbiy kadrlar tayyorlash tizimi milliy xavfsizlik strategiyasi hamda zamon talablariga mos ravishda izchil rivojlantirilmoqda. Tizimning huquqiy asoslari O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi, “Mudofaa to‘g‘risida”gi, “Umumiy harbiy majburiyat va harbiy xizmat to‘g‘risida”gi hamda “Ta’lim to‘g‘risida”gi qonunlari bilan mustahkamlangan [3].

O‘zbekiston Prezidenti - Qurolli Kuchlar Oliy Bosh Qo‘mondoni tomonidan tasdiqlangan Mudofaa doktrinasi harbiy kadrlarni tayyorlashda asosiy konseptual dasturilamal bo‘lib xizmat qiladi. Ushbu strategik hujjatlarda harbiy ta’lim tizimini modernizatsiya qilish, o‘quv jarayoniga zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, sun’iy intellekt elementlari va innovatsion usullarni joriy etish vazifalari belgilangan [4]. Islohotlar natijasida milliy harbiy ta’lim tizimi uch bosqichli uzluksiz zanjir (akademik litseylar, oliy harbiy ta’lim muassasalari
va Qurolli Kuchlar Akademiyasi) asosida to‘liq shakllantirildi.

Qozog‘iston Respublikasi harbiy ta’lim tizimining huquqiy asoslari

Qozog‘iston Respublikasida harbiy ta’limning shakllanishi milliy xavfsizlik strategiyasi va mamlakatning xalqaro majburiyatlari bilan chambarchas bog‘liqdir. Huquqiy baza “Qozog‘iston Respublikasining mudofaasi va Qurolli Kuchlari

to‘g‘risida”gi, “Harbiy xizmat va harbiy xizmatchilarning maqomi to‘g‘risida”gi hamda “Ta’lim to‘g‘risida”gi qonunlardan tashkil topgan [5].

Qozog‘iston Harbiy doktrinasida mamlakatning xalqaro xavfsizlik tashkilotlari (masalan, KXSHT, SHHT va NATOning “Tinchlik yo‘lida sheriklik” dasturi) bilan hamkorligi alohida qayd etilgan. Bu holat harbiy ta’lim standartlarining nafaqat milliy xususiyatlarni, balki xalqaro, jumladan Bolonya tizimi talablarini ham integratsiyalashuviga olib keldi [6]. Qozog‘iston harbiy ta’lim konsepsiyasida Bolonya jarayoni tamoyillari asosida kredit-modul tizimi keng joriy etilganligi muhim akademik xususiyat hisoblanadi.

Oliy harbiy ta’lim muassasalari va tizim tarkibi

O‘zbekistonning oliy harbiy ta’lim muassasalari tizimi

Bugungi kunda O‘zbekiston Respublikasi Mudofaa vazirligi tizimida yuqori malakali ofitser kadrlarni tayyorlovchi bir nechta ixtisoslashtirilgan OHTMlar faoliyat yuritmoqda. Ularning bosh bo‘g‘ini va ilmiy-metodik markazi O‘zbekiston Respublikasi Harbiy xavfsizlik va mudofaa universiteti hisoblanadi [7]. Universitet nafaqat taktik va strategik bo‘g‘in ofitserlarini tayyorlaydi, balki tizimdagi barcha ta’lim muassasalari uchun dasturlarni muvofiqlashtiradi.

Bundan tashqari, tizimda quyidagi ixtisoslashgan bilim yurtlari mavjud: Quruqlikdagi qo‘shinlar institu (taktik bo‘g‘in komandirlari va muhandislarni tayyorlaydi), O‘zbekiston Respublikasi Oliy harbiy aviatsiya bilim yurti (uchuvchilar va aviatsiya muhandislarini tayyorlashga ixtisoslashgan), hamda Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va aloqa harbiy instituti. Shuningdek, Davlat xavfsizlik xizmati, Ichki ishlar vazirligi va Favqulodda vaziyatlar vazirligining o‘z sohaviy akademiya va institutlari mavjud bo‘lib, ular ham umumiy harbiy ta’lim standarti asosida faoliyat yuritadi [8]. Harbiy kadrlarni boshlang‘ich tayyorlash tizimi sifatida «Temurbeklar maktabi» harbiy-akademik litseylari muhim rol o‘ynaydi.

Qozog‘istonning oliy harbiy ta’lim muassasalari tarkibi

Qozog‘iston Respublikasi Mudofaa vazirligi tarkibida ham tizimli OHTMlar tarmog‘i shakllangan. Mamlakatning bosh harbiy-ilmiy markazi Qozog‘iston Respublikasi Milliy mudofaa universiteti hisoblanadi. Ushbu universitet nafaqat

strategik bo‘g‘in ofitserlarini tayyorlaydi, balki harbiy fanlar bo‘yicha magistratura va doktorantura (PhD) dasturlarini amalga oshiradi [9].

Quyi bo‘g‘in ofitserlarini tayyorlashda Quruqlikdagi qo‘shinlar harbiy instituti (Olmaota sh.), Ikki marta Sovet Ittifoqi Qahramoni T.Bigeldinov nomidagi Havo mudofaasi kuchlari harbiy instituti (Aktobe sh.) va Radioelektronika va aloqa harbiy-muhandislik instituti asosiy o‘rin tutadi. Boshlang‘ich harbiy tayyorgarlik uchun esa «Jas ulan» respublika maktablari tashkil etilgan [10]. Shuningdek, Qozog‘istonda fuqarolik oliy ta’lim muassasalari huzuridagi harbiy kafedralar tarmog‘i juda rivojlangan bo‘lib, ular safarbarlik zaxirasi ofitserlarini tayyorlashning muhim manbasi hisoblanadi.

O‘quv jarayoni va kadrlar tayyorlash metodologiyasining qiyosiy tahlili

O‘quv dasturlari va tizimli o‘xshashliklar

O‘zbekiston va Qozog‘iston harbiy ta’lim tizimlarida ko‘plab konstuktiv va metodologik o‘xshashliklar mavjud. Eng asosiy o‘xshashlik - har ikki davlat ham sobiq Ittifoq harbiy ta’lim modelining fundamental ilmiylik va qat’iy intizomga asoslangan ijobiy jihatlarini saqlab qolgan. Harbiy nizomlar, taktik harakatlarning umumiy tamoyillari va qurol-yarog‘dan foydalanish standartlari uzoq yillar davomida bir-biriga yaqin bo‘lib qoldi [11].

Ikkala davlatda ham harbiy ta’lim tizimi ko‘p bosqichli xarakterga ega: oliy ta’limgacha bo‘lgan tayyorgarlik, bakalavriat (taktik bo‘g‘in), magistratura (tezkor-taktik bo‘g‘in) va oliy boshqaruv kadrlari (strategik bo‘g‘in) bosqichlari mavjud. O‘quv rejalarida umumiy harbiy fanlar (taktika, topografiya, otish tayyorgarligi) va gumanitar fanlar (tarix, psixologiya, harbiy huquq) mutanosbligi saqlangan [12]. Jangovar tayyorgarlik va dala mashg‘ulotlariga ajratilgan soatlar miqdori ham deyarli bir xil me’yorlarga ega.

Tizimli farqlar va o‘ziga xos xususiyatlar

Asosiy farqlar ta’limning tashkiliy tuzilmasi va xalqaro standartlarning integratsiyalashuvida namoyon bo‘ladi. Qozog‘iston o‘z harbiy ta’lim tizimini Yevropa ta’lim makoniga moslashtirgan holda, to‘liq kredit-modul tizimiga o‘tkazgan va kadrlar tayyorlashni “bakalavriat - magistratura - PhD doktorantura” uch bosqichli modeli

asosida yo‘lga qo‘ygan [13]. Bu ofitserlarga fuqarolik ta’limi bilan akademik mobillikni saqlash imkonini beradi.

O‘zbekiston esa harbiy ta’limda ko‘proq milliy xususiyatlarga va mustaqil milliy tajribaga tayanadi. O‘zbekiston Respublikasi Harbiy xavfsizlik va mudofaa universitetida ta’lim jarayoni ko‘proq milliy xavfsizlik manfaatlari va mintaqaviy tahdidlarning (terrorizm, ekstremizm, mahalliy nizolar) real xususiyatlarini inobatga olgan holda tashkil etilgan [14]. O‘zbekistonda ilmiy kadrlar tayyorlash an’anaviy ravishda oliy attestatsiya komissiyasi tizimi orqali (harbiy fanlar bo‘yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc)) amalga oshiriladi.

1-jadval.

O‘zbekiston va Qozog‘iston harbiy ta’lim tizimlarining qiyosiy tavsifi

Xususiyatlar / Mezonlar	**O‘zbekiston Respublikasi**	**Qozog‘iston Respublikasi**
Bosh ta’lim va ilmiy markazi	Harbiy xavfsizlik va mudofaa universiteti	Milliy mudofaa universiteti
Ta’lim modeli va tizimi	Milliy an’anaviy tizim va modul elementlari	Bolonya tizimi, Kredit-modul tizimi
Ilmiy darajalar tizimi	PhD va DSc (Ikki bosqichli)	Magistratura va PhD (Uch bosqichli)
Fuqarolik oliy ta’limdagi harbiy kafedralar	Cheklangan, asosan tibbiyot va maxsus yo‘nalishlarda	Keng rivojlangan, safarbarlik zaxirasi uchun asosiy manba
Xalqaro ta’lim standartlari ta’siri	Mintaqaviy xavfsizlik va mustaqil milliy tajriba	NATO (DEEP) va KXShT standartlarining integratsiyasi
Oliy ta’limgacha bo‘lgan harbiy maktablar	“Temurbeklar maktabi” litseylari	“Jas ulan” respublika maktablari

Xalqaro hamkorlik va harbiy ta’limning istiqbollari

Tashqi harbiy-ta’lim aloqalari

Xalqaro hamkorlik har ikki davlat harbiy ta’lim tizimining ajralmas qismidir. Qozog‘iston KXShTga a’zo davlat sifatida Rossiya Federatsiyasi va Belarus harbiy o‘quv yurtlari bilan yaqin hamkorlik qiladi. Shu bilan birga, NATOning Harbiy ta’limni rivojlantirish dasturi (DEEP - Defence Education Enhancement Programme) doirasida

g‘arb standartlarini o‘quv jarayoniga tatbiq etmoqda [15]. AQSh, Turkiya va Buyuk Britaniya harbiy akademiyalari bilan ofitserlar almashinuvi yo‘lga qo‘yilgan.

O‘zbekiston Respublikasi tashqi siyosatda bloklarga qo‘shilmaslik tamoyiliga amal qilgan holda, harbiy ta’lim sohasida ko‘pvektorli hamkorlikni rivojlantirmoqda. O‘zbekiston ofitserlari Rossiya, Xitoy, Turkiya, Hindiston, AQSh, Germaniya, Janubiy Koreya kabi davlatlarning yetakchi harbiy ta’lim muassasalarida malaka oshirmoqda va qisqa muddatli kurslarda tahsil olmoqda [16]. Bu esa dunyoning eng ilg‘or harbiy tajribalarini umumlashtirib, milliy zaminga moslashtirish imkonini beradi.

4.2. Istiqboldagi vazifalar va rivojlanish tendensiyalari

Har ikki davlat harbiy ta’lim tizimining kelajagi raqamlashtirish, sun’iy intellekt va uchuvchisiz uchish apparatlari (UUA) taktikasini o‘qitish bilan bevosita bog‘liq. Bugungi kunda O‘zbekiston OHTMlarida kiberxavfsizlik va robototexnika yo‘nalishlari bo‘yicha yangi o‘quv dasturlari joriy etilmoqda [17]. Qozog‘iston ham o‘z navbatida harbiy ta’limda raqamli trenajyorlar va virtual reallik (VR) tizimlaridan foydalanish ko‘lamini kengaytirmoqda [18]. Ikki davlat o‘rtasidagi ikki tomonlama harbiy hamkorlik shartnomalari doirasida qo‘shma mashqlar
va professor-o‘qituvchilar tajriba almashinuvi izchil davom etmoqda.

Xulosa

O‘zbekiston va Qozog‘iston harbiy kadrlarni tayyorlash tizimlarini qiyosiy tahlil qilish natijasida quyidagi umumiy xulosalarga kelish mumkin:

1. Ikkala davlat ham tarixiy sovet harbiy maktabining fundamental bazasini muvaffaqiyatli saqlab qolgan holda, uni o‘z milliy manfaatlari va xavfsizlik talablariga moslashtirdi.

2. Qozog‘iston harbiy ta’limi Bolonya tizimi va xalqaro (NATO/KXShT) standartlarning yuqori darajadagi integratsiyalashuvi hamda fuqarolik oliy ta’lim tizimi bilan yuqori darajadagi akademik moslashuvchanligi bilan ajralib turadi.

3. O‘zbekiston harbiy ta’lim tizimi ko‘proq mustaqil milliy model yaratishga, mintaqaviy tahdidlarga va real jangovar vaziyatlarga tezkor javob bera oladigan amaliy ko‘nikmalarga ega kadrlar tayyorlashga yo‘naltirilgan.

4. Istiqbolda har ikki tizimning ikki tomonlama hamkorligi va o‘zaro tajriba almashinuvi Markaziy Osiyo mintaqasida umumiy xavfsizlik va mudofaa salohiyatini yanada mustahkamlashga xizmat qiladi [19, 20].

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Mirziyoev Sh.M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. - Toshkent: «O'zbekiston», 2021. B. 240-245.

2. Токаев К.К. Слово об отце. Историко-аналитический очерк развития вооруженных сил. Алматы, 2022. С. 115-120.

3. O‘zbekiston Respublikasining «Mudofaa to‘g‘risida»gi Qonuni // O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to‘plami. Toshkent, 2018.

4. O‘zbekiston Respublikasining Mudofaa doktrinasi // Xalq so‘zi gazetasi, 2018 yil 10 yanvar.

5. Закон Республики Казахстан «О обороне и Вооруженных Силах Республики Казахстан» от 7 января 2005 года № 29-III (с изменениями и дополнениями по состоянию на 2024 г.).

6. Военная доктрина Республики Казахстан. Утверждена Указом Президента Республики Казахстан. - Астана, 2022.

7. Азизов Т.М. Военное образование в Узбекистане: этапы становления и реформирования // Военно-теоретический журнал «Академия». - Тошкент, 2023. - №2. - С. 14-22.

8. Кадыров А.А. Подготовка военных кадров в высших военных образовательных учреждениях Республики Узбекистан // Самарқанд давлат университети илмий ахборотномаси. - 2022. - №4. - Б. 45-51.

9. Мустафаев Б.К. Развитие системы военного образования в Республики Казахстан в контексте вызовов XXI века // Вестник Националного университета обороны РК. - Астана, 2023. - №1. - С. 34-41.

10. Ахметов С.С. Модернизация высшей военной школы Казахстана: Болонский процесс и военные стандарты // Военная мысл и наука. - Алматы, 2021. - №3. - С. 88-95.

11. Султанов И.Р. Сравнительный анализ военных доктрин и систем подготовки кадров государств Централной Азии // Централная Азия и Кавказ. - Швеция, 2022. - Т. 25. Вып. 2. - С. 102-114.

12. Умаров Б.Б. Военно-педагогические аспекта формирования профессионализма курсантов ОВУЗ // Журнал «Педагогика ва психология». - Тошкент, 2023. - №5. - Б. 72-78.

13. Смагулов Н.А. Кредитная технология обучения в военных вузах Казахстана: опыт и перспективы // Высшая школа Казахстана. - 2022. - №2. - С. 54-60.

14. Raximov Sh.N. O‘zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlar Akademiyasining ilmiy va ta’lim salohiyati // Harbiy-ilmiy xabarnoma. - Toshkent, 2024. - №1. - B. 8-15.

15. NATO Defence Education Enhancement Programme (DEEP) Kazakhstan: Annual Review 2023 // Официалный сайт НАТО (nato.int).

16. Исмаилов М.Х. Международное военно-техническое сотрудничество Узбекистана в сфере подготовки кадров // Международные отношения: политика, экономика, право. Тошкент, 2023. №3.Б. 61-69.

17. Юсупов Ф.А. Внедрение цифровых технологий в учебный процесс военных вузов Узбекистана // Инновации в образовании. Тошкент, 2024. №2. Б. 112-119.

18. Жаксылыков Р.Ф. Вооруженные Силы Казахстана на современном этапе: модернизация и цифровизация военного образования // Военный вестник Казахстана. 2024. №1. С. 12-19.

19. Каримов Р.А. Перспективы интеграции и обмена опытом между военными учебными заведениями Узбекистана и Казахстана // Политическая наука Централной Азии. 2023. №6. С. 44-52.

20. Сайфуллин Р.Р. Военная безопасност Централной Азии и рол кадрового потенциала вооруженных сил // Стратегический анализ ИСМИ. Тошкент, 2025. №1. Б. 28-36.